

KULATÝ STŮL: OBNOVA HISTORICKÝCH BUDOV

TEXT: JOLANA
ŘÍHOVÁ, FOTO:
PETR NOVOTNÝ

Jaké jsou zkušenosti architektů s obnovou historických staveb a výběrem stavebního materiálu? Proč lze v zahraničí uplatnit soudobé materiály i v případech, které u nás nejsou povoleny? Které projekty ukazují dobré příklady hodné následování, a které naopak?

ALEŠ SLIVKA

Prokurista firmy PREFA Aluminiumprodukte, s. r. o. Má za sebou dlouholeté zkušenosti v oblasti technického poradenství a prodeje střešních materiálů pro stavebně klempířské práce. V minulosti působil také v oboru realizace střech a delší dobu žil a pracoval v zahraničí.

Partner kulatého stolu:

Časopis ASB ve spolupráci s Českou komorou architektů uspořádal 3. února Kulatý stůl na téma Obnova historických budov. Setkání svým zaměřením navázalo na Kulatý stůl z června loňského roku. Partnerem kulatého stolu byla společnost PREFA Aluminiumprodukte, s. r. o.

Pozvání k diskusi přijali architekt Jan Kasl, předseda ČKA, architekt Marek Tichý z ateliéru TaK Architects, památkář Ondřej Šefců z NPÚ Praha, dále Jiří Kolísko, ředitel Kloknerova ústavu ČVUT, a jako zástupce partnera Kulatého stolu prokurista společnosti PREFA Aluminiumprodukte, s. r. o., Aleš Slivka.

Na úvod setkání představil Aleš Slivka formou prezentace příklady obnovy památkově chráněných objektů v Česku i v zahraničí, na nichž společnost PREFA Aluminiumprodukte spolupracovala. Mezi jinými to byla například rozvodna Karolinka v Ostravě, nejrůznější sakrální stavby, Biskupská mincovna v Kroměříži nebo rekonstrukce rakouského parlamentu. Jednou z realizací pak byla i budova Masarykova nádraží z roku 1845, kde byl při rekonstrukci střechy použit falcovaný šindel.

Pane Tichý, váš ateliér měl rekonstrukci Masarykova nádraží na starosti. Jaké jste měl zkušenosti s použitím hliníkových krytin?

TICHÝ: V kostce dobré. To je i důvod, proč jsme se k nim po letech vrátili. Před 12 lety, kdy se realizovala první část rekonstrukce odjezdové haly, jsme hledali vhodný materiál. Potřebovali jsme mimo jiné odlehčit nosnou konstrukci,

protože kritickým momentem bylo zachování nebo náhrady litinových sloupů v odjezdové hale. Litina neměla rekonstrukci přežít. První výpočty ukazovaly, že bychom sloupy měli nahradit. Nakonec jsme je podrobili testům, část jednoho poškozeného sloupu jsme prověřovali v laboratořích Kloknerova ústavu a tam zjistili skutečnou pevnost materiálu sloupů, a ve výsledku díky tomu konstrukci zachránili.

Hliník se tak díky své hmotnosti zapojil do scénáře záchrany celé historické konstrukce, což jsem považoval za velmi cenné. Dalším z důvodů, proč jsme vzali moderní krytinu v systémovém řešení se všemi detaily, je to, že jsme si nemohli dovolit, aby do původní, vzhledem k havarijnímu stavu snesené a znovu seskládané dřevěné konstrukce jakýmkoliv způsobem zatékalo. Propracovanost detailů PREFY vedla k tomu, že takto složitě restaurovanou konstrukci dokážeme i z dlouhodobého hlediska chránit.

Tím ale netvrdím, že bych tento typ krytiny automaticky dával všude. Podle mého názoru použití jakéhokoliv materiálu a jakékoliv techniky v kontextu rekonstrukce musí mít svoje ratio, význam a hodnocení, a vždy je třeba věc posuzovat individuálně.

Pane Kolísko, na Masarykově nádraží jste spolupracovali. Jaké máte zkušenosti s tímto materiálem? Byla zde případně nějaká záludnost?

KOLÍSKO: Shodou okolností, my jsme testovali zmíněný jeden sloup, byla to litina, a tam se naštěstí ukázalo, že jeho mechanická

odolnost je násobná, než se může uvažovat dle předpisů. Co se týče hliníku, to je jistě skvělý materiál, co do hmotnostních parametrů je třikrát lehčí než ocel, tloušťka plechů je standardně 0,7 mm. Takže to jistě má svůj půvab, když je to v nějakém množství.

Pane Šefců, za jakých podmínek lze použít hliníkovou krytinu na památkově chráněných objektech v České republice?

ŠEFCŮ: To je otázka, na kterou se nedá jednoduše odpovědět. Samozřejmě existují metodické materiály, které něco nastavují, nicméně neexistuje žádný materiál, který by naprosto dokonale definoval všechny zásady. Každá památka je svým způsobem jiná, každá má jiné výchozí podmínky, jinou hodnotu, jiné podmínky provádění. Obecně platí zásada památkové péče, která je stálá a není důvod ji měnit – pokud je to možné, provádí se oprava památky materiály, kterými byla postavena. Pokud se tam použila břidlice, tak ideální je, abychom tam tu břidlici vrátili. Pokud se tam použila měď, tak tam vracíme měď. Hliník je bezvadný materiál, já proti němu v zásadě nic nemám, ale je to poměrně moderní materiál a na památkách se objevil až ve 20. století.

Každý památkář, který respektuje zásady oboru, se bude dožadovat toho, aby se objekt opravoval, pokud to lze, materiálem, kterým byl budovaný. Hliníková šablona na gotickém kostele bude vždy jakousi náhražkou, kterou použijeme, protože nemáme nic jiného dostupného, nezaplatíme břidlici, krov je oslabený a využijeme té lehkosti,

JAN KASL

Vystudoval obor architektura a urbanismus na stavební fakultě ČVUT. Od roku 1992 autorizovaný architekt, v současnosti vede ateliér JK ARCHITEKTI. Od dubna 2019 předseda ČKA; člen správních a akademických rad, grémíí, poradních sborů a komisí, aktivní v oblasti strategického a prostorového plánování Prahy, bytové i komerční výstavby. V letech 1990–2006 byl aktivní na různých úrovních v komunální politice, v letech 1998–2002 byl pražským primátorem.

MAREK TICHÝ

Architekt a vysokoškolský pedagog, působí na Fakultě architektury ČVUT v Praze. V roce 2002 založil a dodnes vede vlastní architektonickou kancelář TaK, která se dlouhodobě věnuje kontextu současné a historické architektury. Na své tvorbě prezentuje především hledání autentického architektonického výrazu, rovnováhu mezi památkovou ochranou a požadavkem na soudobou a funkční stavbu. Svě poznatky shrnul i v nové knize Historická a současná architektura.

ale budeme u toho skřípat zuby a nepomůže tomu žádná debata ani žádná metodika.

Pane Slivko, jaké zkušenosti máte s obnovou památkově chráněných budov?

SLIVKA: Památkově chráněných objektů jsme v minulosti řešili celou řadu. Za zmínku určitě stojí například zámky v Letohradě, Kvasicích, Dobřenicích nebo ve Starém Hobzí. Řešili jsme také nespočet sakrálních staveb, ale i realizace podstatně menšího rozsahu, jako byl například městský dům v Jablonném nad Orlicí, Mincovnu v Kroměříži nebo budovu lázní Kyselka, kde jsme vždy poměrně úzce spolupracovali s tamní památkovou péčí. My nevnímáme památkovou péči jako překážku, naopak, práce památkářů je určitě velmi důležitá a přínosná. Spíše nás čas od času mrzí situace, kdy na některých objektech, kde je např. historicky cenný, ručně tesaný a dřevěnými čepy spojený krov a není na něj možné položit pálenou tašku, tak dochází k jeho znehodnocení ocelovými výztuhami jen za účelem toho, aby na střeše byla pálená krytina, a přitom existují alternativy, které by bylo možné použít, a historický krov by se zachránil.

V České republice máme spoustu historických budov, které jsou ve výborném stavu, ale také je zde mnoho těch, které jsou ve stavu dezolátním. Někdy slyšíme, že rekonstrukcím brání postoje památkářů, kteří odmítají moderní stavební materiály. Pane Tichý, jak se na to díváte?

TICHÝ: Nesouhlasím s tím, že problémem je dnes prioritně památková ochrana, a tím méně že jsou problémem památkáři. Myslím si, že problém je obecně v pohledu na památkový fond a na stavební dědictví u široké veřejnosti. Je pravda, že památkáři ještě donedávna zpravidla neposuzovali otázky správy budov, udržitelnost, finance, ekologie a vlastníky zase málo zajímal památkový zákon. Dnes to vidím tak, že památkáři ve společné diskusi udělali mnohdy daleko víc kroků než vlastníci budov.

Ti často památkovou ochranu nevnímají jako hodnotu, ale jako překážku, se kterou musí bojovat, a čekají, co jim památkáři nařídí, aby mohli mírně brblat, a potom to nějak napůl dokončit. Pro mě jako architekta je takový přístup daleko větší problém než diskuse s památkáři. Není to také často otázka peněz, už dávno nejsme chudá země, zvláště v Praze se do objektů investují velké částky. Je to spíše otázka přístupu, času a energie lidí, kolik jsou ochotni věci věnovat. Narážím na určité mantinely obecného vnímání společnosti ke kulturním hodnotám, které nás přesahují, které tady byly před námi, k péči o jejich stav. Není to samozřejmě černobílá, setkáváme se s problémy na obou stranách, ale musím říct, že po téměř 25 letech práce na památkách a v rezervacích máme mnohem větší problémy než ty spojené s památkáři. Ty vnímám až na výjimky jako fundované účastníky dialogu, kteří jsou navíc studnicí informací.

ŠEFCŮ: Děkuji za velmi kvalifikovaný projev pana architekta Tichého, s nímž se v zásadě ztotožňuji. My se nově potkáváme s problémy, které

jsme dřív neřešili. Je to konfrontace s moderními materiály, s nimiž nemáme tolik zkušeností, a které jsou třeba zdraví škodlivé. Typickým příkladem je azbestocement, či např. minerální vata s přísadou azbestu. Tyto materiály jsou prokazatelně zdraví škodlivé a musí se odstraňovat. Přitom to jsou často součásti mnoha moderních a památkově chráněných staveb. Interiéry moderních památek jsou tvořeny dřevotřískovými konstrukcemi, které jsou lepené lepidly na bázi formaldehydu. Ten je škodlivý pomalu jako azbest. Pokud tyto konstrukce odstraníte, může vás snadno někdo nařknout, že jste porušili autenticitu památkové budovy. Pokud tyto konstrukce budete chtít zakonzervovat, tak můžete tvrdě narazit z hlediska hygienického. Velmi komplikované je řešení staveb, kde byl použit hlinitanový beton. Praxe ukazuje, že tyto konstrukce je nutno odstranit a nahradit novými a to i u památek. U většiny funkcionalistických staveb, potažmo u staveb ze 70. a 80. let, zase narážíme na obvodové pláště, které jsou naprosto podceněné z hlediska tepelných izolací. Velkým problémem je i stárnutí betonu a možnosti jeho obnovy. Beton je dnes nepostradatelný v moderním stavebnictví, ale jeho konzervace je odlišná, než u klasických materiálů. Opravy betonových konstrukcí u památek nám předkládají úplně nové problémy.

KOLÍSKO: Beton jako každý materiál, má svá úskalí a procházel vývojem z hlediska svých výsledných vlastností i konstrukčního i architektonického využívání. Ukazuje se, že řada starších, a i novodobých konstrukcí má

ONDŘEJ ŠEFCŮ

Absolvent fakulty architektury ČVUT v Praze. Pracoval na regeneraci městských památkových rezervací mnoha českých měst i jako památkový dohled na obnově různých památek. Dříve působil jako ředitel Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Praze. V současné době zde působí na pozici referenta specialisty pro lidovou architekturu.

JIŘÍ KOLÍSKO

Od roku 2010 je ředitelem Kloknerova ústavu ČVUT v Praze. Specializuje se na materiálové inženýrství v oblasti silikátových hmot (beton, speciální cementové kompozity a maltové směsi), na experimentální ověřování vlastností materiálů a konstrukcí v laboratoři nebo IN SITU. Dlouhodobě se zabývá diagnostikou staveb.

své problémy, které je nutno řešit. Ať jsou to korozní problémy železobetonu, nebo z poslední doby problémy poruch předpjatého betonu. Beton jako takový je, dle mého názoru, pro stavební průmysl nenahraditelný. Poměr cena – konstrukční výkon materiálu je velmi dobrý a z hlediska architektury poskytuje tvarovatelnost, kterou jiné materiály neposkytují. Beton a jeho základní složka cement je podle mého v zásadě pro dnešní stavebnictví nenahraditelná materie. V této chvíli neexistuje, nebo já o něm nevím, náhradní pojivový systém, který by dokázal nahradit tak univerzální tmel, jakým je klasický cement. Geopolymery, alkalicky aktivované materiály, o kterých se nyní často hovoří, jsou prozatím zejména laboratorní nebo poloprovozní záležitosti. Adekvátní náhradu cementu pro široké použití prozatím nemáme, i když se hledá.

ŠEFCŮ: Dnes již opravujeme památkové objekty, které byly stavěny v době normalizace (70. a 80. léta 20. století). Na těchto objektech nejsou jenom vadné stavební detaily, či nevhodné materiály, ale značné nedokonalosti ve způsobu provádění. Měl jsem možnost pozorovat při obnově mostovky Karlova mostu, která se prováděla v 70. letech, podivné úkazy. Najednou chyběla výztuž nebo dokonce vlastní betonová deska celá. Pamětníci nám potvrdili, že nebylo výjimkou v době opravy mostu, že zrovna nebyl nějaký materiál dostupný nebo jej někdo ukradl. Byla to doba improvizací, chalupaření, což se podepsalo i na kvalitě památek, které dnes chráníme. Otvírají se nám tady velká dilemata. Máme

tyto vady opravovat nebo v zájmu dobové autenticity zachovávat?

TICHÝ: U novodobých památek budeme také často diskutovat o tom, zda to jsou, či nejsou památky ve smyslu jejich zápisu, a my přesto budeme čelit výzvě: opravujte, zachovejte, a budeme pod tlakem novodobého pohledu na to, jak má vypadat stavební fond z hlediska ekologie, energetiky a udržitelnosti. Příklad za všechny, kterým teď žijeme – hotel InterContinental, který dvakrát nebyl prohlášen za nemovitou kulturní památku. My se na něj přesto jako

Historie se neptá na složitou diskusi, ale na výsledek.

na památku díváme, protože je to výrazná stavba velké hodnoty, výjimečná architektura určitého období a musíme se k tomu umět postavit bez ohledu na zápis.

ŠEFCŮ: InterContinental sice nebyl prohlášen jako kulturní památka, nicméně investor k objektu přistupuje tak, jako kdyby to památka byla. Což je úplně skvělý scénář, nicméně ojedinělý. Věřím tomu, že se objekt hotelu podaří obnovit v plné kvalitě a že zároveň budou odstraněny četné stavební závady. V praxi se bohužel s takto osvětleným přístupem nedá obvykle počítat. Mnoho znamenitých staveb se daří zachovat jenom díky tomu,

že jsou chráněny státem. Nikdo nezpochybnuje, že každá doba přidává svoji novou vrstvu i svoji kvalitu. Ovšem musíme být soudní a přiznat si, že zejména v druhé polovině 20. století vznikaly nejen kvalitní stavby, ale také značné množství architektonického balastu, staveb špatně postavených a hyzdících životní prostředí. Velkou roli dnes hraje také velká výkonnost stavebnictví, jak v rychlosti demoličních prací, tak i v rychlosti nové výstavby. Jak kvalitní příklady nové výstavby, tak právě ty nekvalitní, jasně ukazují, jak je důležitá kultivovaná a odborná debata mezi investory, projektanty a památkáři.

KASL: Zaujalo mě, co říkal Marek Tichý, že památkovou péči bere jako podporu, ne jako bič. Je dobře, že existuje velká skupina lidí, kteří mají schopnost poradit, pomoci, někdy i říct – to nedoporučujeme, tudy cesta nevede. Vážím si odkazu minulosti, ale život vždy přidává další vrstvu. Nikdy se nezůstane jen ve starém Římě, v baroku, zkrátka v jednom stylu. Když v tomto duchu povedeme diskuse na úrovni, tak si architekti a památkáři budou vždy rozumět.

TICHÝ: Vysoká míra individuálního přístupu je při obnově památek nezbytná. Když architekt při obnově památky skládá tým odborníků a velmi úzce zaměřených specialistů, tak se s nimi předem musí domluvit, jestli jsou vůbec ochotní s ním pracovat na domluveném cíli. Zda jsou schopni vystupovat z komfortních zón a hledat řešení v zájmu zachování daného domu, což je myslím to podstatné. Historie se neptá na složitou diskusi, ale na výsledek.